

АССАЛАМ

www.assalam.ru

НА КУМЫКСКОМ ЯЗЫКЕ

БУСУРМАНЛАНЫ РУГЪАНИ-ЯРЫКЪЛАНДЫРЫВ ГАЗЕТИ

№ 9 (110) Айда бир керен чыгъарыла / сентябрь 2008 г. / рамазан 1429 г. Багъасы 15 манат

РЕДАКТОРНУ КОЛОНКАСЫ

КЪУТЛАВ

Шатлыкъ ва къайгъы бирче юрюй

Ассаламу алейкум, бизин аявлу охувчуларыбыз ва бары да дин къардашларыбыз! Нече де тез бу сыйлы рамазан айыбыз, сыйкюмлю Ораза байрамыбыз да етишип гелди. Бу байрам булан къутлай туруп, Аллагъу таала тутгъан оразаларыгъызыны къабул этсин, этген яхшы ишлеригиз саялы шабагъатын кеп къадар артдырсын, муратларыгъызга етишмеге насип этсин деп редакцияны атындан ёрайман.

Бусурманлар учун лап шатлы вакътини ичинде, нетерсен, къайгъылар да, гъатта адам

ольтюрювлер де токъталмагъаны ичин бушдурмай болмай. Байрамны татывуна бир-бир ожакълагъа аявлу адамын намартланы къолундан айрылгъанлыкъны аччылыгъы къошулажагъы да бар. Шоланы арасында инг башлап къалам ёлдашыбыз Абдулла Алишаевни эсгеребиз, о кепде нечесе милиция къуллукъчуланы агълюлери къайгъыгъа батгъан, оьзге гюнагъсызлар да ювукъ адамын тас этивню къыйынлыгъын сезген.

Янгыз ислам дин учун, ону яйыву учун, Аллагъны разилигин къазанмакъ учун чалышып тургъан Абдулла Алишаев бу гюнлерде шагъитни даражасына етди. Бу адамны таныгъанлар айтагъан кюйде, ол айлана якъдагъылагъа бек илиякълы, йымышакъ, гerti бусурман кюйде, янаша болгъан, даим кемеке этмеге гъазир тургъан. Шолай деп ону танымагъанланы да эсине гелер. Абдулланы берилишлерин, фильмлерин гёрмеген дагъыстанлы ёкъдур ва шонда ол нечик инсан, гъакъ муьмин болгъанлыгъы ачыкъ гёрюне.

Ольтюрюлген дагъыстанлы эреволю уланларыны сиягъында Абдулла биринчи туююл, ахырынчы да болар деп ким инандырма бола? Гъалиги бу оьрчюкген дюньяда яшайгъанлар булай жинаятчылыкъгъа, балагъагъа бара-бара уьйренип де къала.

»»3

Гerti ва терен иман, яхшы ишлер этмеге ва эки де дюньяда насип ёрайман!

Дагъыстанны муфтиси Агъмат гъажи АБДУЛАЕВ

Байрам къутлу болсун!

Рагъмулу Аллагъны аты булан! Аявлу къардашлар ва къызардашлар!

Дагъыстанны ругъани идарасыны атындан ва оьзюмню атымдан Дагъыстанны бусурманларын етишип гелген сыйкюмлю ва аявлу Ид-уль-фитр байрам булан къутлайман. Яратгъаныбыз Аллагъу рамазан айда тутгъан оразаларыбызны, намазларыбызны ва этген яхшы ишлерибизни къабул этсин ва шабагъатын кеп керенлер артдырсын! Бу берекет айда къазангъаныбыз бизин булан даим къалсын ва къутулуп болгъан гюнагъларыбыз дагъы къайтып гелмесин!

Имамлагъа ва Дагъыстанны бары да бусурманларына муфтени чакъырыву

Бу сыйлы рамазан айда Аллагъу бизин гюнагъларыбыздан тазалай ва дуаларыбызны къабул эте, айрокъда артдагъы 10 гюнню ичинде.

Гъар жума намаздан сонг межитлерде, таравигъ намазлардан ва гъар оьзге намаздан сонгда, гъатта уьйлеригизде де дуа этигиз деп тилеймен. Шо алгъышларыгъызда Дагъыстанны давдан, зришивлюклерден, къаршы турувдан, оьчлюкден сакъланмагъа Аллагъдан тилегиз.

Яратгъаныбыз Аллагъу бары да бусурманлагъа рагъмулу болсун ва паракатлыкъ йиберсин, чыдамлыкъ ва къатты иман берсин! Амин.

БАЙРАМ

Закат-уль Фитр (сагъ)

Сыйлы рамазан ай тамамлангъанда, ораза тутгъандан ва тутмагъандан гъасил болмайлы, гъар бусурман тарчыкъдагъылар учун бир сагъ (2,5–2,7 кило тирлик ашлыкъ) чыгъарма борчлу.

Сагъ бусурман адам яшавлукъ этеген ерде кеп къолланагъан ашлыкъдан (будай, гъабижай, дуюю ва шолай башгъалары) чыгъарыла. Шону учун Умарны уланы гелтиреген шулай гъадис кюрчюгъисаплана: «**Расулулагъа рамазан айдагъы ораза тамамлангъанда, гъар бусурман адамгъа азатлангъан ва азат болмагъан гъар къулгъа яда къаравашгъа, уллу болсун, гиччи болсун, башгъа туююл, бир сагъ кабахурма, арпа бермекни борч этген.**»

Закат-уль Фитр (сагъ) яда борч болгъан садагъа адамны рамазан айда этген гюнагъларындан къаркъарасын ва юрегин тазалай. Шогъар гёре де, сагъ чыгъарагъанда этилеген негетде биз: «Мен негет этдим рамазан айны магъа борч болгъан сагъын мени къаркъарамдан Аллагъу учун чыгъарма (ашлыкъны айтып, масала, будай)», – деп айтабыз.

Ата-аналар, опекунар сагъны оьзлени яшларыны ва оьзлер сакълайгъан агълюню оьзге членлерини атындан чыгъарма борчлу. Эгер яшлар бусурман динге гёре гъакъылбалыкъ болгъан

Ас-Салам-фото

буса, олардан изну алма ва негетге тийишли къошум этме туюе.

Сагъ чыгъарывну ва уьлешивню болжалын алимлер рамазан айны башланыву булан байлавлу эте, тек о борч гъисапда парз оразаны ахырынчы гюннюде къабул этиле. Сагъ уьлешмекни лап яхшы заманы деп оразаны ахырынчы гюнню тамамлангъан ва экинчи гюн байрам намаз къылынма башлангъынча вакътидеги заман гъисап этиле.

Шо заманны ичинде ким сагъ-

ны уьлешип битмесе, байрам гюн тамамлангъынча уьлешме герек.

Бу борч садагъа огъар гъажатлы гъар бусурмангъа уьлешиме бола. Буса да инг алдын етимлеге, ярлылагъа, касиплеге, борчу барлагъа, айрокъда Аллагъны ёлундагъылагъа (мутаалимлеге ва башгъаларына) берме герек. Берме тийишли бусурманлар бола туруп, сагъны бир территориядан башгъа территориягъа, масала, шагъардан чыгъарып, уьлешмек учун юртгъа элтме ярамай.

Номерде:

2

БАЙРАМ

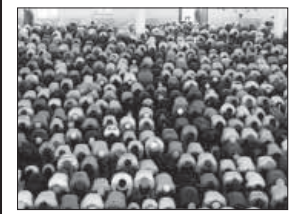
Оразаны маънасы ва пайдасы

3

СЫЙЛЫ АЙ

Байрам намаз

5

ИЛМУ

Сафинатун нажат

6

ПАЙХАММАРНЫ ЯШАВУ

7

Нюрлю таварих

7

БИЛМЕ ГЕРЕК

Къуръангъа гёре яшама башлайыкъ

БАЙРАМ

Магхаммат ГЪАЖИЕВ,
«Исламны нюрю» деген газетни
баш редактору.

Оразаны маънасы не дедир, бизге о не учун гёрсетилген? Биз де, дарманланы суймей туруп ичеген сабийлер йимик, кёбюсю гезиклерде ораза не учун гёрсетилгенни маънасын билмей къалабыз.

Белгили кюйде, инсан – Къудратны Еси Аллагъ Озью яратганлардан дазусуз кюйде рагъмулу янашаган лап камилешген жан. Ол бизге гёрсетеген бары да затларда уллу гъакъыл ва уллу рагъму бар. Шолардан гёнгул ва къаркъара савлукъдан къайры, бириси дюнья учун да уллу гъакъыл маъна ва яхшылык бар. Шогъар гёре, Ол гёрсетеген бары да затларда эки къабат пайда да бар.

Атеистлер айтаган кюйде, адамланы савлугъуна «вагъши кюйде зарал гелтиреген» оразаны алып къарайыкъ. Ислам дин къабул этилгенче алдын Къудратны Еси Аллагъутаала Мугъамматгъа ﷺ Сыйлы Къуръанда: «Сиз билсегиз, ораза тутмакъ сизге яхшы», – деп айтган (сура «Бакара», 184-нчю аят). Гъадисде буса туврадан-тувра: «Ораза тутугъуз – сав боларсыз» деп айтыла.

Къуръанны гъайранлыгъы заман гете туруп ачылагъан дадыр. Къуръанда: «Биз гъайранлыгъыбызны сонг гёрсетербиз» деп негъакъ айтылмаган. Ачлыкъ адам учун уллу яхшылыкъ экени янгыз XIX асруда белгили болган. Ачлыкъ булан сав этив де гъали янгы мердешге айланган. Гюнбатышда гъатта хыйлы аврувланы ачлыкъ булан сав этеген хас клиникалар бар. Поль Брегни, Малаховну ва башгъа алимлени аврувланы ачлыкъ булан сав этеген китаплары гент кюйде белгили. Кёп санавдагъы сынавлар таъсир этип, гъатта атеистлер де арт вакътилерде оразаны савлукъ учунгъу пайдасыны гъакъында айтма борчлу болган. Мисал учун, 1967-нчи йыл совет профессорлар Николаев ва Нилов «Ашамлыкъ продукталар» деген журналда печат этилген «Савлукъ учунгъу ачлыкъ» деген макъаласын-да: «Адамны савлугъу болсун, наслардан ва артыкъ майлардан тазалансын учун, йылны боюнда уьч жумадан кем ва дёрт жумадан артыкъ болмагъан оьлчевде ач турма герек», – деп яза.

Ахтарывчу, медицина илмуланы доктору Роберт Бартлоу, сынавлар оьтгерип, шишик аврувну башланыв девюрюнде ону ёкъ этивюне оразаны ажайып гючю барны исбат этген. Айырып айтгъанда, ол: «Сёзсюз кюйде, къаркъараны микроблардан тазалавда ораза гючюлу таъсир этме бола», – деп яза.

Доктор Билл Шернбер айтаган кюйде, йылны боюнда бир

Оразаны маънасы ва пайдасы

ай ораза тутмакъ – шо яшавну ва жагъилликни кюрчюсю. Булар аврувланы сав этивге ва къаркъарагъа болагъан пайданы гъакъында. Нервалагъа ва психикагъа бакъгъан якъдагъы савлукъну гъакъында айтсакъ, не ягъындан да оразаны аз пайдасы ёкъ.

Американ алимлер бусурман оразаны агълю аралыкълагъа этеген заралын исбатламакъ къаст булан къужурлу сынав оьтгерген. Олар эришивлюкленни натижасында бир-биринден айрылма гъазир эр-къатынны эки группасын алган. Бир группа булан психологлар ишлеген, экинчи группа буса, бирче бусурман ораза тутма, яни, бусурманлар йимик, сутканы ярыкъ заманында ач тура. Натижада, сынав оьтге-

кюнчлугъун кемите. США-да оьтгерилген сынавлар исбат этгени йимик, ораза къандагъы шекерни оьлчевюне пайдалы таъсир эте, гъеч бир дарманларсыз къанны норма дазусунда сакълай. Узакъ заманлы сынавну натижасында Германияда булай гъасилге гелген: лап яхшы ачлыкъ – шо энгил ишлени кютегенде, – эртен сагъат ондан ахшам 20 сагъатгъа ерли бютюнлей ашны ва сувну гери урив. Шолай ачлыкъны азында уьч ва кёп этгенде дёрт жуманы узагъында этме тюше. Субгъаналла! Арадан 1400 йыл гетип, сынавлар булан исбат этилген ишни Къудратны Еси Аллагъутаала бизин пайдабызгъа буюргъан.

Оразаны дарман-эм ва аврув-

лайгъанын, шлакланы чыгъарагъанын токъташдырагъаны тамаша тююл. Пайхаммар да ﷺ: «Ораза тутсагъыз, сав болурсуз», – деп негъакъ айтмаган. Арадан 14 асру гетип, сынав илму гёрсетеген кюйде де, гертиден де, гъал шолай. Гъалиден 1400 йыл алда, Пайхаммар ﷺ ораза адамны савлугъуна пайдалы таъсир этегенин къайдан билген? Гъали йимик ол, сынавлар оьтгерип, шону исбатлама да болмагъан чы. Озокъда, огъар шону бары да затны билеген Аллагъу таала айтган. Адам авругъанда, ону ашгъа дамагъы таягъанын бары да адамлар биле. Мунда не иш бар дагъы? Къудратны Еси Аллагъу таала бизин къаркъарабызгъа авругъан заманда ашгъа дамагъы таяган механизмни яратган, азат этилген бары да гючю къаркъарадагъы аврувгъа къаршы ябушувун къургъан. Аврувдан сав болувну шо къайдасын къыр гъайванлар да къолай.

Ортакъ затлардан къайры, бусурман оразаны да, эм учун ач болувну да арасында хыйлы башгъалыкъ бар. Бусурман адам янгыз ашдан, сувдан сакъланып къалмай, оьзюню къылыгъынхасиятын да тарбиялай, оланы яхшылашдыривну уьстюнде ишлей. Неге десе, ислам рамазан айда эришивлерден, татывсузлукъ тюртюшювлерден сакъланмакъны да буюра. Бугюн илму шо буйрукъну да маънасын ва пайдасын ачыкъ этген. Биоритмлени рамазан айда болагъан алышынывларыны яманында адамны къаркъарасы гелеген йылны «программалашдыривгъа» хасокъда гелишли экен. Гелеген йылгъы ону низамы ва хасияты шо девюрюде о оьзюню нечик юртеген кюйден аслу гъалда гъасил бола. Оразаны маънасына ва пайдасына байлавлу шолай тамаша мисалланы нечакъы да гелтирме бола, буса да, ойлашмакъ учун

Ас-Салам-фото

регенлени тамашагъа къалдыраган иш бола: бусурманча ораза тутган, яни, ач турган группада бир эр-къатын да айрылмаган, оьзюнде психологлар ишлеген группада буса эр-къатынлары 69 проценти айрылган. Шону себеби недир? Къарагъанда, оразасын ачгъанда, адамланы лап исси гъислери бола экен. Оразасын ачгъанда, ону гёз алдында токътаган адамны бет келпети де илиякълы гъислер тувдура. Шо келпет огъар аявлу ва ювукъ бола. Физиологиягъа гёре, рефлексни беклешдирмек учун бир айгъа ювукъ заман таманлыкъ эте. Демек, бир-бирин гёрюп ярамайган эр-къатын бир айны ичинде бир-бирине хыйлы аявлу болган ва шону натижасында ярашма да ярашган.

Ораза тутганлагъа тергев этип, алимлер териде болагъан гъар тюрлю аврувланы къолайлашагъанын ва сав болагъанын эслеген. Ораза тутгъанда, къаркъарадагъы сувну оьлчевю кемий экен, шогъар гёре, териде сув да кемий. Сув буса терини къызарып аврувну аслу аламаты гъисаплана, ону оьлчевюню кемимеклиги де гёнюнде болагъан аврувланы сав этивге асувлу таъсир эте. Ондан къайры да, сынавлар гёрсетеген кюйде, ораза къандагъы холестеринни оьлчевю де хыйлы кемите, шо да юрек аврувгъа тарывну къор-

ланы сав этив гючю не дедир? Къаркъара ашкъазангъа гелеген ашны ишлетивге кёп гюч харжлайгъаны белгили. Къаркъарагъа аш гелмейгенде буса, азат этилген бары да гюч ону сав этмек ва зараллы наслардан тазаламакъ учун харжлана. Ондан къайры да, Дагъыстан медицина академияны доценти М. Магъамматов айтаган кюйде, адамны био-

Ким рамазан айда ораза тутма буса, сонг арты булан гелеген шаввал айда да алты гюн ораза тутма буса – шо адам даим ораза тутмаган йимик бола

ритмлерини йыллыкъ алышыныву рамазан айгъа къаршы геле экен. Яни, шо заман адамны къаркъарасыны биоритмика кюйленивю юрюле. Шо заман къаркъарада ашны ишлетеген, сингдиреген санлар токътала ва шо санлары активлиги тебенлешген гюнню ярыкъ заманында къаркъара ашны бек авур гъалда къабул эте. Муна шогъар гёре, рамазан айда ораза тутмайгъанланы ашкъазанындагъы ва ичклериндеги аврувлар оьрчюй. Бугюн илму бусурман оразаны савлукъгъа пайдасын, аврувланы сав этегенин, къаркъараны таза-

шулар да таманлыкъ этедир деп эсиме геле. Гъатта чалт оьтеген бу яшавда ораза къаркъарагъа зарал ва гележекдеги ахырат яшавда пайда гелтире буса да, биз ону тутма герек эдик. Неге десе, шону бизге, уллу шабагъатлар да гёрсетип, Аллагъутаала буюргъан.

Бизге яшав, оьмюр, шону уьстевюне де, бу дюньяда оразаны яхшылыгъын гёрсетген ва савлукъ берген Есибизге минг макътавлар болсун! Мугъаммат Пайхаммар ﷺ гёрсетген ёл булан юрюме бизге Аллагъу гюч берсин. Амин.

ГЪАЖИЕВ

Артыкъ ашав,
гёз
тоймайгъан-
лыкъ –
аврувланы
башы, аз ашав
буса – сав
болувну
кюрчюсю

РЕДАКТОРНУ КОЛОНКАСЫ

Шатлыкъ ва къайгъы бирче юрюй

1 « Адам оьлтюрювлеге тамаша болмайбыз, къайгъыбыз узакъ къалмай, гъалеклигибиз тез басыла, юреклерибиз къатты болма башлай.

Исламны душманлары арабыздан лап яхшыларыбызны, ислам дин учун лап кёп пайда гелтирегенлени бирерлеп юлкьуп ала. Шолай къачан болганча болар? Кимлердир ва кимни зурнайына гёре бийийлер шо акъыраплар? Гъалны алышдырмакъ учун простой адамлардан не зат гъасил бола?

Булай суалланы дагъы да-дагъы да узатмагъа бола ва гъар кимни де шолй соравлары аз тююл. Амма нечик буса да иш гёрмесек бажарылмас, бу кепде узакъ къалма кюй ёкъ.

Озокъда, инг башлап гъар бусурман адам Аллагъу таалагъа уьметге парахатлыкъ, чечекленив, душманлардан оьр гелмекни тилеме тарыкъ. Дуа – бусурманны лап гючлю савуу, тек къолубуздан гелеген гъаракатны, дагъы болмаса сёзюбюз булан этмесек, Яратгъаныбыз да бизге багъып къарамас, гъайсызлыгъыбызны гечмес.

Не заманда да, къайсы четим гъал болса да, шондан чыгъаган ёллар ёкъ тююл. Бу гъалиги къалмагъал вакътилерде бусурманлар инг башлап сыкълашма, бирикме тарыкъ. Шону англамайгъанлар ёкъдур, тек яшавгъа чыгъармагъа бек четим масъала гёрюне. Лап башлап кимни ва нени айланасында бирикме тюшегенге жавап излеме тарыкъ. Гъукуматыбызгъа, пачалыкъ гъакимиятыбызгъа бакъгъан инанывубуз гюн сайын битип бара, битген деме де ярай. Шолайлыкъда, бусурманланы оьзлени къуруму-ругъани идарагъа гёз къаратып, шо не айтагангъа тынгласакъ, ону абурун оьр этсек, барыбыз учун пайдалы, ёрукълу болар, деп эсибизге геле. Сен-мен деген увакъ лакъырланы, миллет айрывланы къоймасакъ, агъа-инидей оьзюбюзню тутмасакъ, башчыбызгъа тынгламасакъ, бизин бирерлеп ёкъ этмеге не болсун?!

Муфтибиз – Аллагъдан къоркъаган, иманлы муьмин адам. Шону артына да тюшюп, динибизни алгъа юрюмеге оьзюбюзню напсыбыздан къайры бизге четим этеген зат ёкъ. Къайсы ишде де напсын басылтып болмаса, гъаракатдан пайда болмас. Биз де, напсыбызны ерге уруп, тёрленмеге болабыз чы. Оьзюбюзню гючюбюзге инанып, Яратгъаныбызны рагъмулугъуна таянып, бир-бирибизни Аллагъу учун суймеге да – уллу уьстюнлюк.

Бу шатлы гюнлерде де, ойларыбыз пашманлыкъдан арчылмайгъан вакътилерде яшайбыз. Яратгъаныбыз бетерлерден сакъласын!

СЫЙЛЫ АЙ

Ораза байрам яда Ид-уль Фитр бусурманланы лап уллу ва сыйлы байрамларыны бириси. Бу рамазан аи тамамланганда, бары да муъминлер учун шатлыкъны ва насипни байрамы гысаплана.

Бары да бусурманлар шо байрамны Къудратны Еси Аллагу таалага макътавлар этивден ва байрам намазны кылывдан башлай.

Намазны негети намаз эки ракаатлы экенни ташдырма ва Ид-уль Фитр байрамда кылына деп айтылма герек. Бу намаз жамият булан бирче межидте кылына, тек уйде де кылма ярай. Бу намазны башгаларындан айыраган башгалыклар шулардыр: гиришив такбирден (Аллагу акбар) сонг, къоллары кылакълагъа ерли гетере туруп, етти керен Аллагу акбар деп айтыла. Такбирни арасында «Субгана Ллиллагъи вальгъамдуллилагъи ва лаилага иллалагу ва ллагъу акбар» деп айтмакъ сюнет. Етти керенлик такбирден сонг, «Фатигъа» (Алгъам) сура

Байрам намаз

АС-САЛАМ-ФОТО

охула ва биринчи ракаат тамалана.

Экинчи ракаатда, биринчинде йимик, эретурган кюйде Аллагу акбар деп айтыла, тек беш керен айтыла ва намаз даим де йимик тамамлана.

Байрам намазлар такбирлер охув ва имамланы ваъзалары булан узатыла. Такбирни межидте бараганда ёлда охуса яхшы.

Байрам гюнлерде бусурманлар шат болма ва сыйлы рамазан айны оразасын тутма бизге гюч берген учун Аллагу таалага макътавлар этме герекбиз. Бир-бирибизни къутлай ва бир-бирибиз булан саламлаша туруп, биз, къардашлар йимик, юрек-рибизни ювукъ этебиз ва Аллагу тааланы ёлунда беклешебиз.

ТАРИХ

Патимат СУЛЕЙМАНОВА

Зун-Нун аль-Мисри Абуль Файд Саубан бин Ибрагъим (796–861) – Мисридеги эрте супулукъну лап белгили вакили. Ол Ахмиляда (Мисри) нубиялы Маулну кёп авлетли аглюсюнде тувган. Ону муаллими къагъирли Садул болган.

Зун-Нун оьмюрюню аслу янын Къагъир шагъарда йиберген буса да, ол кёп гедеген, ер-ерде дарс берген, Маккада, Дамаскъда, Антиохияда болган. О замангы Мисриде яшаган Абу аль-Гъакам дейген маликиет алим ва тарихчи Зун-Нунну супулукъну яяган саялы, шону терс янгылыкъга санап (бидаъ), айыплар этип тутурган болган. Оьлгенче алдын ону Самара шагъардагы аль-Мутаваккил халипаны къаласына гелтирте. Халипа есирни пасигъ сёзюне тынглап, ону ажайып яхшы кылыклары гёрюп, гъайран бола ва Зун-Нунну шондан сонг азат эте. Эркин болганда ол бир вакътини ичинде Багъдад шагъарда да туруп, кёп-кёп муталими башын тутта. Сонг Мисриге къайта ва узакъ къалмай гечине. Гида шагъардагы ону къабуру сакъланып гъали де бар.

Зун-Нун 15-ге ювукъ китап язган деп санала. Амма оланы хыйлысы гъалиге ерли сакъланмаган. Бу китапларда аслу гъалда сыйлы адамланы хасиятлары, супулукъну авур ёлун танглап яжайганлар суратлана, супуну оьр мурады – Яратгъаныбызга ювукъ болмакъны ёлу макътала.

Шаир ва супу

Зун-Нун аль-Мисри

Бу ёлда оьрлюкlege етмек учун, пана дюньяны ишлеринден ари туруп, оьзюню уьстюнде ишлев ва оьзге затлар булан машгъл болув булан етишмеге бола. Супулар Зун-Нун хыйлы затга уьйретген деп санай. Масала, ол «макамат» ва «ахвал» деген англавланы биринчилей къол-

иши де кыйыша, сёйлемейгенлиги ону даражасын белгилей, ол дюньялыкъ аралыкъланы оьр этмей.

Бир гезик Зун-Нунну янына жагил улан гелип, супулар тюз тюгюл ва шолай башга затланы айтган болган.

Зун-Нун огъар: «Ма сагъа

АС-САЛАМ-ФОТО

лама башлагъан. Демек, супуну ёлундагы токътыв белгилени ва гъалланы англагъан, гёрсетген.

Ол Яратгъаныбыз яратылган бир затга да ошамай деп даим такрарлай болган. Зун-Нун шиъруларында Яратганга бакъган гючлю сюювюн пагъмулу ва уста кюйде суратлагъан. Зун-Нунну ойлары супулары сонггу наслулары англап, теренлешдирген ва генглешдирген. Аль-Худжири, Жами, Аттар Зун-Нун аль-Мисриге оьр багъа бере, ону атын бек кыйматлай, гъатта легендалы къайдада суратлай. Оьзге адамлар этген гюнагъларына гьёкюне буса, сайламлылар хантыв къалган саялы товбагъа тюше.

Супуну айтган сёзю де, этген

юзюк, элт шону базар сатывчулагъа ва шону бир алтынга сама сатма къара», – дей.

Базар сатывчуланы бириси де шо юзекге бир гюмюш акъчадан къайры дагы берме рази болмады. Шолайлыкъда, бу улан юзюкню къайтарып алып геле. «Гъали, – дей Зун-Нун, – сен бу юзюкню алтын устага гёрсетип къара, шо не берер экен?» Алтын уста буса шо юзюк саялы 1 минг алтын акъча телей. Улан ажайып гъайран къала. «Супулары гъакъындагы сени гъалиги билиминг, – дей Зун-Нун, – базардагы сатывчуланы багъалы тагъымчакъланы гъакъындагы билими йимик. Тагъымчакъланы кыйматламагъа сюе бусанг, алтын уста бол».

ГЪАЖ - 2008

Гъаж: чечилмеген масъалалар ёкъ тюгюл

Азиз МИЧИГИШЕВ

Йылдан-йыл бусурманлар аслу борчларындан учун йыракъ сапарга чыгъалар. Бу авур сапарда муъминлер, хыйлы сынавдан оьтюп, Яратгъаныбызны рагъмулугъуна гёре, таза юреккли болуп къайтмагъа, гюнагъларындан чайылмагъа умут эте.

АС-САЛАМ-ФОТО

Бусурман адам учун бу ибадатны лап кыйынлы къайдасы деп санала ва ёлда не себепден де болагъан четимликlege инсанланы пакарсызлыгы да, ёрукъсузлугъу да къошула. Булай ва гъаж кылыв булан байлавлу оьзге масъалаланы чечивню уьстюнде ишлейген къурумлар бу йыл айрокъда бек гъаракат этип чалышагъаны гъис этиле.

Инг башлап, Дагъыстан бусурманланы идарасы (ДУМД) топланган гъаж масъалаланы чечивде гючюн кызгъанмай иш гёре. Пачалыкъ якъдан буса, гъаж масъалалага къуршалаган къурумланы (ДУМД, турфирмалар, ташывчулар) ишин ёрукълашдыраган, олагъа ёлбашчылыкъ этеген ДР-ни Гьукуматыны дин масъалалага къарайган комитет де ишин хыйлы жанландыргъаны гёрюне. Шо да бу комитетни председатели биринчи орунбасары Бекмурза Бекмурзаевни гъаракаты булан тувра байлавлу десек, къопдуруп болмас. Бекмурза Абдугъакимович не къуллукъда да оьр профессионал гъысапда танывлу ва янгы еринде, дин булан байлавлу экенге буса ярай, тувулунаган масъалаланы юрегине ювукъ алып, оьтесиз чалт, толу кюйде чечмеге къарайгъаны билине.

Артдагы гюнлерде эсгерилген комитетни сиптечилиги булан оьтгерилген «дёгерек стол» да сёзлерибизни исбатлай.

Ёлугъувну ачган ва юрютген Б.Бекмурзаев булай деди:

– Бу йылгы гъаж халкъара сиясатны четим заманында оьтежек. Оьзге башгалыгы буса,

ГЪАДИС

Гъакъ саламатлыкъ – бары да яхшы ишлени кюрчюсю

Россияны янги Президентини вакътисиндеги бу биринчи гъаж. Гетген йыл В.Путинни гъаракаты булан Сауд Арабстан Королество россиялы гъажилер учун болган чакъы яхшы янашывун гёрсетди. Бу йыл да шо гъар умут этебиз.

РФ-ни Гьукуматыны дин масъалалага къарайган комитетини председатели Агъмат Магъамматов гъаж кылыв ва шону булан байлавлу ишлер Дагъыстан учун, гъатта Россия учун да агъамиятлы экенин билдирди ва Президентибиз Мугъу Алиев бу масъалага жаваплы янашмакъны талап этегенин айтды. Комитетни аслу мурады – гъаж булан болду, оьзге дин масъалалар булан байлавлу болду – бары да масъалаланы чечмек.

Гъаж масъалалага къарайган муфтини орунбасары Агъмат Магъамматов гъаж булан байлавлу масъалаланы ичинде «Дагъыстанны Авиалиниялары» деген компания булан байлавлу болуп чечилмеген масъалалар барны ачыкъ этди. Бир нече айны узагъында бу авиалиния булан дыгъар байлама бажарылмай тура экен. Шону себеби де англашылмай. Гъажны вакътиси гюн сайын ювукълаша, самолётлар булангы масъала буса, еринден тербенмеген. Сонг дагы да бек четим гъалгъа тюшмекден сакъланмакъ учун, идарада ишлейгенлер ят ерлер булан (Бакюну аэропорту) сёйлешивлер юрюте.

«Дёгерек столда» тувулунган соравагъа, толу жаваплар къайтарылды, маълуматлар берилди.

АГЛЮНЮ ЙЫЛЫ

Патимат ВАГДИДОВА

Биз яшайган заманлар нече де тамаша вакътидир. Гъар ким озъ башыны гъайын этивде, къайда къарасанг зулму, бары да халкъ дегенлей къазанчны, гъакимликни артындан чаба, сатыв-алывгъа айланмагъан зат къалмагъан...

Озокда, саламатлыгын тас этмей, абурлу адамлар да ёкъ тююл, олайлар биревню де гюллемей ва шо хасияты булан сый къазаналар. Бу ёрукъдагы адамлагъа халкъ арада: «Ол уй къуруп, терек орнатып, улан тарбиялап болгъан», – дей.

Озьюню бавундан жыйып къуртуп Загырат къайнатгъан нече де атив чай иче туруп, алгъасмай хабарлайбыз. Абзардан есилене загъматы булан озъдюрюлген баву гёрюне. Терек бутаклар емишлени авурлугъундан шайлы иелген.

Бир-бирде мени эсиме гелеген кюйде, адам да бавда озген терекге ошай. Ол бары да елге, янгулагъа ачыкъ. Амма адам жаны излейген гъаваны, айлана якны озью танглай.

Къаягент районадагы Усемигент юрта яшайган Гогурчуновланы аглюсюнде гъава даим яхшы деме ярай. Оланы юреклер бары да адамга ачыкъ – къонакълагъа, хоншулагъа, юрт аглюлеге.

Яратгъаныбыз гъар кимни башгъачалай шабагъатлай. Изамутдин гъажиге ва Загыратгъа шабагъат гъисапа йымышакъ ва чомарт юреклер тюшген.

Уллаглюнюбашы Изамутдин Гогурчунов озъ заманында актив комсомолчу, сонг партияны члени эди. Къурувчу – прораб ол даим ер-ерде ишлеп, ёлда кеп бола болгъан. Омюр боюнда кеп загъмат текген бу адам ишинде кылыкны, эдепни алгъа салып юрюген. Ону яшавунда тынч ёллар да, тегин устюнюклер де болмагъан. Бары да озрюклеге ол озьюню кыйыны, загъматы булан етишген. Кеп эртеде ата-анасындан къуру къалгъан. 6 йыллык чагъында толу етим бола. Ону да, къызардашын да агъайны аглюсю озъдюрген ва яхшы тарбия берген. Яхшы юрекли агъайы бу яшланы озъюникинден айырмай, бир йимик сюе болгъан. Агъайы бары да авлетлени таза кылыкны, яхшы хасиятны, ишлеме сюеген кюйде тарбиялама къасткъылгъан.

Изамутдин школада бек яхшы охуй болгъан. Бара-бара къурувчуну касбусуна ес бола. Яшав ёлунда юрегине ювукъ тиштайпагъа ёлугъуп, ожай къуралар. Изамутдин озъюн лап насипли адамгъа санай, неге тююл ол олжасындан тюзелген. Олар экевю де яшавунда кеп затдан озген, кепню гёрген. Загырат – ону инамлы аркъатаяву, ожайкны сакълавчусу. Гъали-гъалилерде

Гогурчуновланы тухуму

Загъмат хасиятны чыныкъдыра

олар бирче яшавуну 60 йыллыгындан озген. Олардан тувгъан уланлар, ата-анасыны разилгин къазангъан. Буланы бары да авлетлери яхшы хасиятлы, кылыкны адамлар. Уланланы барысыны да аглюлер бар.

Изамутдин Усемигент юртдан биринчи болуп 1997-нчи йыл гъаж къылгъан. Бугюнлерде Изамутдин гъаж юртуну имамы болуп ишлей. Ол тюзюкню, яхшылыкны озъ этип юрюте. Ол бирт де адамланы айыпламай, болагъан кемегин де эте, динагъ-

баваларыбызны кылыкларын сакълавчулары...

Изамутдин гъажиге гъар тюрю адамлар о-бу масъалалары, соравлары булан даим геле. Гогурчуновланы не заманда да кеп къонагъы бола. Къонакны сюегени, абурлайгъаны саялдыр. Олар адамланы озълеге исиндирип бажара.

Йымышакъ хасиятлы, яхшы кылыкны Загырат гелгенлеге даим сюене. Ол омюр бою уллу ожайкны югюн юрютген, озъюне тынч болмаса да. Огъар уланла-

Бары да улан озъ билимге ес бола. Гогурчуновланы аглюсюнде хыйлы тюрюлю касбучулар бар – муаллимлер, врачлар, экономистлер, къурувчулар, юристлер. Бирлерини гъатта уйчер дипломлары да бар. Уллу улан Гогурчун инилени хасиятларына гёре олагъа ишлер тапшура болгъан. Олагъа ким не булан машгъл болма герек, деп ёравлар бере болгъан. Школаны охуп битгенде буса, ол гележек касбусун танглама да кемеке этген. Ол озью Юрт хозяйство институтуну битдирип, экономист болуп чалыша. Гъалиги заманда район БТИ-ни директору болуп ишлей. Пахрутдин башлап атасы йимик къурувчу бола, сонг экинчилей охуп, юрист касбуну танглай. Ол Избербаш шагъарда нотариус болуп ишлей. Багъаутдин ДГУ-да юридический факультетде дарс бере. Ол илмуланы кандидаты, алим. Докторлукъ ишин якълама гъазирлене. Салаутдин Аштархан областда фермер болуп чалыша. Магъамматрасул – врач, медицина илмуланы кандидаты. Ол да докторлукъ ишини устюнде чалыша. Изамутдин гъажини ва Загыратны уланлары озлер де аталар ва уллаталар болгъан сонг олар нечик гъакыллы тарбиялачулар экени англай. Университетлерде охумаса да, артыкъ билимлер топламаса да, бу простой юрт адамлар авлет-

люмен деп теюне къагъып юрюмей, озьюню пикрусун да къабул этдирме къарамай. Даим башгъаланы оюна къулакъаса.

– Яшавда кыйынлыклардан озтеме не йимик хасиятныг кемеке этди? – деген мени соравума, ол булай деди:

– Аллагъа шюкюр, Яратгъаныбыз магъа чыдамлык берген. Кеп къайгы да, кыйынлык да болду, тек мен не затда да яхшы янны тапма къарай эдим. Мен даим адамлагъа инана эдим ва гъали де инанаман. Бир де гёрмеген, таныма да танымайгъан ва биринчи гезик гёреген адамгъа да инанаман. Къайсы адамда да яхшы хасиятлар тапма сюесен.

– Адамларда бары да затдан бек нени ушгасыз?

– Бары да затдан бек мен гъакылны да, яхшы хасиятны да кыйматлайман. Озьюнден къайры биревню де сюймейгенлер бола. Олайлар яшавну авур эте. Намуслу адамлагъа гюрмет этемен. Олай адамларсыз яшама бажарылмас эди. Мени эсиме гелеген кюйде, таза, йымышакъ юрек – лап яхшы зат.

– Яшавда етишген лап уллу озрюк деп не затыгъызгъа айтар эдигиз?

– Мен бек насиплимен. Яратгъаныбыз магъа гъаж къылмагъа имканлык берген. Мени насипим ва байлыгым – мени яшав ёлдашым, мени Загыратым, магъа алай атив яшлар да тапгъан, мени ярти сёздэн англайгъан, гъалымны сёздюз де билеген ва абур этеген... Ону яхшы юреги бар. Мени авлетлерим, оланы яшлары ва оланы да яшлары, демек, наслум – мени аркъа таявум, мени умутум, ата-

Лап яхшыларыгъыз – узакъ омюр де яшап, даим яхшылыклар этип тургъанлар

рындан кемеке тийген. Эртенден къара ахшам болгъанча бу уллу аглю авлакда да чалышгъан, бавун да юрютген. Загырат авлетрине топуракъгъа гюрмет этивню, иш сюевню сингдирген. Уланларына ол: «Аллагъ магъа къыз бермеген сонг, сиз магъа кемекилер болугъуз», – деп айта болгъан. Анасына ярама къарап, уланлар гезик этип, акъчалыкъ, педрелер булан сув ташый болгъан. Шо саялы хоншу яшлар кюлейгенге, мысгъллайгъангъа къулакъасмагъанлар: бу аглюде ишни эргиге кыйышмас, къатынгиши этер деп айырмагъан. Аглюдегилер къатты низамдан чыкъмагъан. Ата-ана къатты хасиятлы болмаса да, загъматгъа янашыв къайсы насигъатдан да таъсирли болгъан. Авлетлер ата-анасы чалышагъан кюню гёре, олагъа этилеген абурну англай, юртлуланы янашывун биле. Булай ата-ананы айлана якъдагылар олар яманлыкдан арек экенге абурлай, сый эте. Тенгилерини гённю кюлесе де, Гогурчуновланы яшларын уллулар сюе, сый эте, неге десе анасына кемеке этивде яхшыдан къайры эрши зат ёкъ. Юртларда ишюймеслени абур ёкъ, ишден къачагъанланы сюймей. Яшлар шону биле ва не кыйын ишден де коркъмай болгъан.

лерине айлана якъгъа сюевню, намуслукъну, ишден баш къачырмасны ва яшавда пайдалы кеп озге затны тарбиялап бажаргъан.

Авлетлер гъали якъ-якъда, тюрюлю-тюрюлюшагъарларда, республикадан тышда да чалыша, тек аяву ожайкын, ата-анасын унутмай анадаш Усемигентинде кеп болалар. Байрам гюнлерде мунда бу уллу аглю толу кюйде жыйыла. Гиччи де, уллу да тыгыслыкъ этип къоя. Изамутдин гъажини ва Загыратны авлетлерини 26 авлетли, оланы да 13 авлетли бар. Бу уллу, тамаша аглюню абур юртда да кеп, Гогурчуновланы яхшы якъдан савлай Къаягент районда да, ондан тышда да таный...

Гелинлер – Умукусум, Эминат, Алпийат, Испаният, Умуят, Мария – телсини къура. Тёрде даим ата-ана – Изамутдин гъажиге ва Загырат.

Озьлени уллу болгъан, башына акъ гирген авлетлерине олар, алда йимик, озъ даражалы абурлу адамлар, сёзю яшавгъа чыкъма герек тамазалар. Булай шат жыйынларда авлетлер уллу болгъан ата-анасын гённю ала, бирден-бир къурчун къандыра, насипге насип къоша.

Биз де бу уллу ва бир-бирин сюеген аглюге парахат ва насипли яшав, къатты савлукъ, узакъ омюр, берекет ёрайбыз.

ГЪАДИС

Авлетлер –
Яратгъаныбыз
Аллагъаны
аманаты

ИСЛАМ ДИН ВА ИЛМУ

АГЛЮ Уйленигиз ва узакъ яшагъыз!

США-ны алимлери уйленивге байлаву этген ахтарывларын арагъа чыгаргъан. Шолагъа гёре, уйленив адамны савлугъуна яхшы таъсир эте ва узакъ яшавну кюрчюсю санала. Масала, уйленивген адамлар, ожайкы барлардан эсе, кеп ала-саладан эки керен озлюп гете. Уйлениген адамлар аврувларындан да бойдакълардан эсе чалт къутула, гъатта оланы гесилген яралары да тез сав бола.

Сюннетде бар затлар адам учун да, жамият учун да бек пайдалы экенге муна бирдагы далил. Уйленив буса – бусурман адам учун уллу ва кыйматлы сюннетлени бириси.

САВЛУКЪ САКЪЛАВ

Бары аврувланы башы

Гъадисде: «Бары аврувланы башы тухматдан башлана», – деп айтылгъан. «Тухмат» деген сёз буса артыкъ ашагъан заманда ашны ишлетилмей къалгъаны деп таржума этиле.

Илму токъташдырагъан кюйде, аш сингдирген санланы низамындан артыкъ аш ашав булан байлаву къайнашыв башлап ичекде, сонг бавурда ва къалгъан санларда кёбюсю аврувланы болдура. Ахырына ерли ишлетилмеген аш аммиак чыгарма башлайгъаны белгили. Шо агъу, бавургъа етишип, нерва системагъа яман таъсир этип, бавур энцефалопатия деген аврувгъа тарыта. Ичек булан байлаву аврувланы санаву эпсиз кеп экен. Ичекни авруву иммунитетни осаллашдыра ва гъадисде де айтылгъан кюйде, кеп-кеп аврувланы гелтире. Иоглар: «Тойгъанча ашагъан гиши озъюн агъуландыргъан», – деп негъакъ айтмай.

Иммунный системаны уйч пай этгенде эки пайыны элементлери ичекде экени белгили. Ичекдеги къайнашывлар ва къызарып аврувлар инг башлап иммунный системагъа таъсир эте. Шондан таба буса къаркъараны тюрюлю-тюрюлю аврувлагъа къаршы туруву осаллаша ва аврувлар юкъма башлай. Шо саялдыр, кёбюсю докторлар бары да аврувлар ичекден башлана деп айтагъаны.

ИЛМУ

Абусуфьян АКАЕВ

Башы алдагыы номерлерде

Намаз чакъырмакъны да, къамат этмакъны да баяны

Ай дин къардаш! Эргиге гьар парз намазны аввалында намаз чакъырмакъ да, къамат этмакъ да – сюннетдир. Къатунгиге къамат этмакъ – сюннетдир.

Намаз чакъырмакъны кюю белгиледир. Къаматны: «**Аллагу акбаруллагу акбар, ашгаду ан ла илагъа иллаллагу, ашгаду анна Мугъаммадан расуллагъ, гьайя ала-ссалати, гьайя алал-фалагу къад къамати-ссалату, къад къамати-ссалат, Аллагу акбаруллагу акбар, ла илагъа иллаллагу**», – деп этер.

Намаз чакъырмакълыкъгъа, намазны вакъты шартдыр. Амма эртен намазны гече ортадан башлап чакъырмагъа ярайдыр. Намазны шол белгиле тартиби булан чакъырмакъ да шартдыр. Бирлерин айтгъан сонг, озгелерин гечикдирмей айтмакъ да шартдыр.

Намаз чакъырагъан гишиде уьч шарт бардыр: бусурман болмакъ – бир, эркек болмакъ – эки, кеп гичи болмай, эсли болмакъ – уьч.

Сюннетлери алтыдыр:

Намазны къыблагу багып, эретурп чакъырмакъ – бир;

«Гьайя ала-ссалат» дегенде – онг ягына, «гьайя алал-фалагу» дегенде – сол ягына бакъмакъ – эки;

Эртенги намазны чакъырагъанда: «Гьайя алал-фалагу»-дан сонг, эки керен; «Ассалату хайрун мина ннавм» деп айтмакъ – уьч;

Намаз чакъырагъан гиши адилли гиши болуп да, тавушу уллу да, арив де болмакъ – дёрт;

Намаз чакъыргъандан сонг, чакъыргъан гиши де, эшитген гиши де Пайгаммарга салават салып, сонг: «Аллагуума рабба гъазиги-ддаъвати-ттаммати ва ссалатил къаъимати ати Мугъаммадан ал-василата вал фадилата ваб-асъгу макъаман магъмудан аллази ва адтагу» деп айтмакъ – беш;

Эшитеген гиши, намаз чакъырагъан гиши де, къамат этеген гиши де айтгъан-айтгъан затны айтмакъ – алты.

Амма: «Гьайя ала-ссалат» дегенде де, «гьайя алал-фалагу» дегенде де: «**Ла гъавла ва ла къувата илла биллагъ**» деп айтар.

«Ассалату хайрун мина ннавм» дегенде: «Садакыта ва барарта» деп айтар. «Къад къамати ссалат» дегенде: «Акъа магъаллагу ва адамагу» деп айтар.

Намаз чакъырмакъ да, къамат этмакъ да, намазы ёкъ гишиге макругьдур. Киринесе ярамайгъан гишиге – дагы да бек макругьдур.

Намаз къылмакъны шартларыны баяны

Ай дин къардаш! Намазны шартлары бешдир:

Аввалгынчысы – намазны вакъты гирмакъны билмакъдыр.

Экинчиси – гюю етишген гиши кёкюрегин къыблагу бакъдырмакъдыр. Амма эки гишиге къыблагу бакъмакъ борч тюгюлдюр; озюгер бир уллу къоркъув гелген гиши – бир; гьалал сапар этген ёлавчу да болуп, атгъа яда озге бир затгъа минген гьалда сюннет намаз къылагъан гиши – эки.

Уьчюнчюсю – эргиге – тобугуну да, гиндигини де арасын; къатунгиге –

Сафинатун нажат

бетинден де, эки де къолларыннан да озге ерлерин, балчыкъ сюртюп буса да, яшырмакъдыр. Амма опуракъны тюбюнден башын энкейтип къарагъан гиши гёреген болмакъ – зарар бермейдир.

Дёртюнчюсю – намазы да бар болуп, озюгер кирирмакъ да борч болмай болмакъдыр.

Бешинчиси – опурагы да, чархы да намаз къылагъан ери де нажасдан таза болмакъдыр. Амма эшике олтургъан сонг, сувдан озге зат булан тазалыкъ этгенде къалгъан авратны нажаслыгыннан Аллагу Таала гечедир. Дагы да, гьатдан озмаса, нажас болгъан ёлну балчыгыннан да, жибинни, бюрчени погъундан да, чыгъывлардан болгъан къандан да, иринден де, шолугъа ошагъан озге аз затлардан да, рагъматы кеп болгъан Аллагу Тааланы гечмакълыкъгы бардыр. Бир гиши намаз

герли болур чакъы энкеймек герекир. Гюю етишген гиши де сюннет намазны олтуруп да, ятып да къылмагу ярайдыр.

Дёртюнчюсю – гьар ракаатда Алгъам охумагъдыр. Амма жамаатгъа ардан гелип къошулгъан гиши Алгъам охугъунчагъа имам рукугъа барып къалса, шол гишини ракааты Алгъамсыз тамам боладыр. «**Бисмиллагъи ррагъмани ррагъим**» де Алгъамдандыр. Алгъамны, махражы булан, ерине етирип охумагъ, борчдур. Къол байлагъан сонг, Алгъамдан алякъда, тавушун гётермей: «**Аллагу акбару кабирин вал гьамду лиллагъи касирин ва субгъаналлагъи букратан ва асила**» деп айтмакъ да, сонг: «**Важжагъту важгъия лиллази фатара ссамавати вал арда гъанифан муслиман ва ма ана минал-мушрикина инна салати ва нусуки ва магъйая ва мамати лиллаги рабил аламина ла**

Ас-Салам-фото

къылгъан сонг, уьстюнде бир нажас гёрсе, намазын телемакъ борчдур.

Намаз къылагъан кюню баяны

Ай дин къардаш! Намазны рукнулары он уьчдюр:

Аввалгынчысы – намазгъа къол байламакъны ал ягында, юреги булан нийят этмакъдыр. Нийятны, масал, тюш намаз буса: «**Мен нийят этдим, парз болгъан дёрт ракаат шу тюш намазны къылмагу Аллагугъа**» деп этер. Нийятны авзу булан да айтмакъ – сюннетдир.

Экинчиси – нийятны да, къол байламакъны да арасында: «**Аллагу акбар**» деп айтмакъдыр. Шол заманда эки де къолларыны аяларын къыблагу бакъдырып, ачып, баш бармакъны башы къылагуны тюбюне тенг болур кюнде гётермакъ – сюннетдир. Жамаат намазда имам болгъан гиши «**Аллагу акбарны**» халкъ эшитердей тавушун гётерип айтмакъ да – сюннетдир. Нийят этмакъны да, «**Аллагу акбарны**» да, бир-бирине тийдирмакъ – борчдур.

Уьчюнчюсю – парз намазда, гюю етишген гиши, тюз болуп эретурмакъдыр. Гюю етишмей буса, олтуруп этер. Агъар да гюю етишмей буса, ятып этер. Олтуруп этеген гиши, Алгъам охугъан сонг, рукугъа баргъанда, бети тобукъларыннан алдын-

Иманлы адам аз сёйлей ва кеп ишлей, мунапикъ буса, кеп сёйлей ва аз ишлей

шарика лагу ва бизалика умирту ва ана минал-муслимин» деп айтмакъ да, сонг; «**Аъзу биллагъи мина шшайтани рражим**» деп айтмакъ да сюннетдир. Алгъамдан сонг: «**Амин**» деп айтмакъ да сюннетдир. «**Амина раббал аламин**» деп айтмакъ – дагы да яхшыдыр. Уьчюнчюден де, дёртюнчюден де озге ракаатларда, Алгъамдан сонг, Къуръандан бир озге зат охумагъ да – сюннетдир. Амма жамаат намазда имам тавушун гётерип охуй буса, озгелер тынглап турар.

Бешинчиси – эки де аясы тобукъларына етер чакъы энкейип, рукугъа барып, аз буса да, токътамакъдыр. Рукууну камиллиги етти зат буландыр: Бойну да, аркъасы да тенг болур чакъы энкеймакъ – бир. Бутларын бюкмамакъ – эки. Эки де къолу булан тобукъларын тутмакъ – уьч.

Бармакъларын къыблагу бакъдыргъан гьалда, араларын ачмакъ – дёрт.

Уьч керен: «**Субгъана раббиял азим**» деп айтмакъ – беш.

Энкеймеге башлагъанда: «**Аллагу акбар**» деп айтмакъ – алты.

Намазны аввалында йимик, къолларын инбашына гётермакъ – етти.

Алтынчысы – рукудан гётерилип, тюз болгъан гьалда, аз буса да, токътамакъдыр. Гётерилмеге башлагъанда, эки де къолларын инбашларына гётермакъ да: «**Самигъаллагу лиман гъамидагу**» деп айтмакъ да сюннетдир. Тюз болгъан сонг: «**Раббана лакал-гьамду мил ас-самавати ва мил ал-арди ва мил амашията мин шайин баъду**» дед айтмакъ да – сюннетдир.

Эртен намазны ардагъы ракаатында, рукудан язылгъанда да, рамазан айны он бешинден сонг, витру намазда да, къолларын да гётерип: «**Аллагуумагъдини фиман гъадаита ва афини фиман афайта ва таваллани фиман таваллайта ва барикли фима агътайта ва къини шарра ма къадаита фаиннака такъди ва ла юкъда алайка ва иннагу ла язиллу ман валайта ва ла яъиззу ман адайта табаракта раббана ва таълайта фалакал гьамду ала ма къадаита астагъфирука ва атубу илайка ва ссалаллагу Таала ва ссаллама ала расулиги Мугъаммадин ва ала алиги ва асгъабиги аждаина раббигъфир варгъам ва анта хайру-ррагимина**» деп айтмакъ да – сюннетдир, Амма битген сонг, къолларын бетине сюртмейдир.

Жамаат намазда шол дуаны янгыз имам, тавушун гётерип, охур; озгелер: «Амин» деп айтарлар. Амма имам шол дуадагы: «**игъдини ва афини ва таваллани ва барикли ва къини астагъфирука ва атубу**» деген сёзлени: «**игъдина ва афина ва таваллана ва бариклана ва къина настагъфирука ва натубу**» деп охур.

Эсгерилген эки ерден гьайры ерде шол дуа, къургъакълыкъ йимик, бир къыйынлыкъ болса тюгюл, охулмайдыр.

Еттинчиси – мангалайын ерге тийдирип, эки керен сужда этип, аз буса да,

токътамакъдыр. Суждада башыны авурлугъун ерге салмакъ да, гишини оьр ягы темен ягындан алаша болмакъ да, аякъларыны бармакъларын ерге тиреп тургъузмакъ да – борчдур.

Сужданы камиллиги сегиз зат буландыр:

«**Аллагу акбар**» деп айтмакъ – бир. Инг алдын тобукъларын, сонг къолларын, сонг мангалайын да, бурнун да салмакъ – эки.

Уьч керен: «**Субгъана раббиял аъла**» деп айтмакъ – уьч.

Эки де къолларын инбашларына къаршы этип салмакъ – дёрт.

Бармакъларын язып, бир-бирине къысгъан гьалда къыблагу бакъдырып салмакъ – беш.

Эки де тобукъларыны арасын айырмакъ – алты. Къурсагъын тизлерине тийдирмамакъ – етти.

Тирсеклерин къабургуаларына тийдирмамакъ – сегиз.

Гъазирлеген Гь. ОРАЗАЕВ

(Давамы гелеген номерде)

ПАЙХАММАРНЫ ЯШАВУ

Магъаммат КЪАЗАНБИЕВ

Башы алдагы номерлерде

Мугъаммад алайгы ссалам, аркъа таяйгъан уллу къардашы Абуталиб оьлген сонг, Таъиф-Сякъиф деген ерге барды. Сякъиф табунну бийлери: Абдуялил, Масъуд, Гъабиб деп уьч къардаш болгъан. Шолагъа оьзюню пайгъамбар экенин де айтып, имангъа чакъырды. Оьзюне кемекек этип оьзюню сыйындырмакъны, гъам оьзю булан къурайышлагъа къаршы турмакъны булардан тилесе де, булар мысгъыллап, гъариси бир тюрюлю хорлайгъан сёзлер айтдылар.

Сонг пайгъамбар алайгы ссалам булагъа: **«Этгенигиз этигиз... Энди мени ишимни сама яшырыгъыз! Башгъалар билип мени сизин булан болгъан кююм къавумума эшитилмесин!»** – деп тиледи. Булар муну бу тилегин де этмедилер. Муну уьстюне гъагевлерин, къулларын, яшларын кисдирип салып, алар да муну артындан иерип, «гъара-гъура» деп къычырып-акъырып, ташлар атып, бек хорладылар.

Артда пайгъамбар алайгы ссалам Атабат, Шайбат деген эки агъа-инини барусуна барып тагъылып къамалды. Шо ерде баягы гъавлиялар аны ягъындан тайып, айрылып гетдилер.

Бу эки къардаш муну гъалын гёрюп, язгы чыгып, бугъар Адас деген къулундан бир салкъын юзюм йибердилер. Пайгъамбар алайгы ссалам **«Бисмиллагъ»** деп ашагъанда, Адас: «Бу сёзюню бизин юртну халкъы айтмай, бу не сёз?» – деди. Пайгъамбар алайгы ссалам: **«Сен къайсы шагъарлысан?»** – деди. Адас: «Мен эрмелимен, Нинвалыман», – деди. Пайгъамбар алайгы ссалам: **«Юнус пайгъамбарны юртундан экенсен»,** – деди. Адас: «Юнусну не билесен сен?» – дегенде, Мугъаммад алайгы ссалам: **«Ол мени къардашым, о да пайгъамбар эди; мен де пайгъамбарман»,** – деди.

Сонг Адас йыгъылып муну аягъын оьпдю. Бу заманда Атабат да, Шайбат да, терезеден къарап турагъан болгъанлар. Булар бир-бирине: «Гъейлер, шу гиши бизин къуллубузну пасат этди», – дегенлер. Адас гелгенде, булар: «Гъей адаршай сагъа, Адас! Нетединг о гишини аягъын-къолун оьбюп?!» – дегенлер. Бу: «Гъей бийлерим, Ерни уьстюнде андан яхшы гиши ёкъ. Ол магъа пайгъамбар болмаса билмейген затны айтды», – деди. Бу шолай айтса да, булар иман салмадылар.

Сонг пайгъамбар алайгы ссалам Сакъифни яхшылыгъындан умут уьзюп, пашман болуп къайтып гелегенде, Аллагъ Таала агъар Жабраилни де, тавланы малайигин де йиберди. Малайик: «Сен суйсенг, шу сени мысгъыллагъан халкъны уьстюне Макканы эки тавун къаплайым» деди. Пайгъамбар алайгы ссалам: «Ёкъ, къаплама! Балики, алардан муьмин авлетлер тувар бугъай», – деди. Сонг малайик: «Сен Аллагъ Таала айтгъан йимик РАЪУФУН-РАГЪИМСЕН, яъни языкъсынагъан рагъмулсан», – деп, малайиклер гетдилер.

Мугъаммад алайгы ссалам Маккагъа къайтгъанда, баягы зулмучу кагъзыны йыртгъан Мутъимге барып сыйынды, о да муну сыйындырды. Бу Мутъим муслиман болмаса да, дин ягъына кемекек этмесе де, тек пайгъамбар алайгы ссаламгъа башгъа гишилени зарал этме къоймай, шу кемекекни этди.

Нюрлю таварих

Мадина якъдан хазраж, авс табунлардан Маккагъа гелип бусурман болгъаны, сонг Мадина халкъ да болгъаны

Пайгъамбарлыкъдан 11-нчи йылда Мугъаммад алайгы ссалам гъаж вакътиде Макканы айлана якъларына чыгып, гъар табун-табундан, тухум-тухумдан сорап, оьзюне динни яймагъа кемекек излей эди. Оьзю айтады: «Магъа табий болагъан кимдир? Магъа кемекек этеген кимдир? Мен

Аллагъны элчилигин етишдирир эдим, шугъар кемекек болгъан – женнет агълю болажакъ», – деп айтады. Гъеч тынглайгъан гиши тапмай эди. Бары да: «Сени бизден къавум-къардашларынг яхшы биле», – деп къоядылар.

Артда, Аллагъу Таала оьзю динни гёрюне этме, яймагъа суйгенде, пайгъамбарлыкъдан он биринчи йылда, гъажгъа гелген Мадина шагъарны хазраж деген табунлагъа къаршы болуп, аланы имангъа чакъырды. Булар муну хабарын алдын эшитген эдилер.

Мадинада хыйлы бусурман болагъан эшитгенде, капирлерден инжип яшап болмай турагъан асгъаплар Мадинагъа гёчмеге изну тиледилер. Пайгъамбар изну берип, булар бёлюк-бёлюк болуп яшыртгъын чыкъдылар, Умар разияллагу ангу да, аны къардашы Зайид да тююлесесе, – булар гёчегенин капирлеге де билдирип, гёрюне чыкъдылар. Бир адам булагъа гъей деп айтып болмады. Пайгъамбар булан тек Абубакар да, Али де къалды.

Къурайышлар пайгъамбарны хабарын эшитгенде, башгъа шагъардан ёлдаш кемекечилер болгъанын, мундагы асгъаплары да анда гёчегенин ва къалгъанлары да, оьзю де гёчежегин эшитгенде, «пайгъамбарны чыкъма къоймайкъ» деп ойландылар.

Оьзлени бир ой этеген ери болгъан, сонда уллу башчылары жыйылдылар. Бану-гъашимлер билмесин деп, артыкъ халкъны гирме къоймадылар. Амма бу жыйынгъа Иблис бир къарт гишини сурагъында болуп, абасы-чалмасы булан, бек гъайбатлы болуп гирди. Булар муну ят адам гёрюп, къошма суймей, «Не гишисен?» – деп сорагъанда, бу айты: «Наждлыман, сизин оьну эшитип гелгенмен. Мен де шол Мугъаммадгъа ачулу адамларданман», – деди. Сонг, «Буса муну къояйкъ, бу зараллы гиши тююл, бизин якълы гиши» деп, къойдулар.

Гъасили, булар ойлашма олтурдулар. Бириси: «Гъейлер, шо Мугъаммадны ишин гёресиз; шо бизге гъалигине къаршы туруп бир дав этер, шогъар бир амал ойлагъыз»,

булан бары да болдулар. Сонг Къуръан уьйретеген гиши суйдюлер. Пайгъамбар алайгы ссалам булагъа Умарны уланы Масъабны йиберди; аны къолунда къалгъанлары да муслиман болдулар. Гъатта авсланы бийлери Саъду да, ва Асид де, ва къайрылары да – къатыны-эркеги булан бары да – бир гюнню ичинде бусурман болдулар. Макка капирлер гъали де баягы капир кюннде туралар.

Шо 12-нчи йылда «миъраж» деп айтылагъан пайгъамбар алайгы ссаламны кёкге чыкъмакълыгы да болду, ва беш вакъти намаз да парз этилди. Бу миъраж-

ГЪАДИС

Бу дюнья-да кимни сюе бусакъ, ахыратда да шолар булан болажакъбыз

– деди. Бирдагъысы: «Шону бир уьйге салып, бир гиччи тешикден ашын-сувун да берип, оьлгюнче туснакъ этип сакълайыкъ», – деди. Баягы мальуьн къарт айты: «Ол ой-ой тююл. Воллагъ, сиз шолай этсегиз, аны иши эшикни япсарындан чыгып да ёлдашларына етишер. Алар бир гюн сизин басар, аны къолугъыздан къутгъарыр», – деди.

Сонг Гъушшам, я Абул-Бугътури деген гиши, айтгъан: «Гъейлер, шону бир тюеге де миндирип, арабыздан чыгъарып, «къайда юрюсенг юрю, Маккадан арек тур» деп йиберип къояйыкъ. Сонг аны иши бизге зарал бермес, биз де ирагъат⁶⁹ болурбуз», – деди. Баягы «наждлы къарт»; «Воллагъ, бу да – ой тююл! Гёремисиз аны сёзюню татлисиз, хабарыны ариуьн, халкъны юреклерин бийлеп къоягъанын, сёзге усталыкъдан адамланы оьзюне ирия этип къоягъанын?» – деди. – Алай этсегиз, мен инанмайман, балики, ол арап авулланы бирине барып, хабары-сёзю булан аланы оьзюне ирия этер. Сонг алар булан гелип, сизин бир гюн басар», – деди. Капирлер: «Воллагъ, къарт герти айта», – дедилер.

Абужагъал айтды: «Гъали мен бир ой билип тураман, сиз агъар етишмейсиз», – деди. Булар; «Не ой, айт!» – дедилер. Абужагъал айтды: «Гъар тухумдан бир йигит яш гиши алайыкъ, къолларына уьттю⁷⁰ къылычлар да берейик. Алар барып, бары да бирче бир гиши урагъан йимик уруп оьлтюрсюн, биз рагъат болурбуз. Шолай этсек, аны къаны тюрюлю-тюрюлю табунлагъа яйылыр, бану-гъашимлер аны къанын алмагъа гююе этмес. Кимни къанлы тутажакъ? Къайсы бир табун булан дав этежек? Амалсыз болуп, къан төлев алып, мал булан ярашып, къоярлар», – деди. Баягы мальуьн къарт: «Муна ой деп айтарман бугъар! Барыгъызын ангваллугъуз бу йигит экен», – деди.

Бары да шо ойгъа иттифакъ болуп, оьзлер айтагъан кюйде адамлар гъазир этип, гече пайгъамбарны уьюне йибережек болдулар. Буланы бу хыялын Аллагъу Таала вагъу⁷¹ булан пайгъамбаргъа билдирди: «Бу гече орнунгда ятма! Гъали Мадинагъа гъижрат этме⁷² де сагъа изну бар», – деди.

Баягы оьлтюрегенлер гелип, къыргъа чыкъмасмыкен деп уьйню алдын сакълап туралар. Пайгъамбар алайгы ссалам, орнунда Алини ятдырып, ерден бир увуч топуракъ алып: «Ва жаъална мин байни айдигим садда ва мин халфигим садда фа агъшайна гъум фагъум ла юбсируна» деген аятны⁷³ охуп, топуракъны алагъа себип, Аллагъны къудраты булан, оьлтюрме гелгенлеге гёрюнмей чыгып, къутулуп гетди. Алиге буюрду: «Сен менден бир-эки гюн артда къалып, мендеги халкъны аманатларын тапшурусан», – деди. Аманатлар, пайгъамбарны аминлиги, инамлыгы, гертилиги, тюзлюго саялы бары да аны янында бола эди.

Сонг орамда пайгъамбар алайгы ссаламны барагъанын гёрген бир адам, ол оьлтюрме къаравуллайгъанлагъа: «Сиз нетесиз мунда?» – деди. Булар: «Мугъаммадны оьлтюрме къарайбыз», – дедилер. О гиши: «Вай-вай! Мугъаммад къутулду сизден, не заман – о чу гетди», – деди. Булар, ялгъандыр деп, гирип уьйге къарасалар: орнунда Али бар. Алиге зат да айтмай, гет- ►► 7 дилер.

6 «Сонг Макка капирлер: «Мугхаммад алайгы ссаламны оьлтюрюп башын гелтиргенге эки юз тие берилсин», – дедилер. Аны учун кеп халк кувун салып излеме кьарадылар. Булар излеп турсун, биз гелейик пайгамбарны хабарына.

Пайгамбар алайгы ссалам тувра Абуакарлагъа гелип: «Магъа Аллагъ гъижрат этме изну берди», – деди. Абуакар: «Мен де ёлдаш болайым», – деди. Пайгамбар алайгы ссалам: «Бол», – деди. Булар Абуакар разияллагу ангу алдыгерли гъазир этген эки туюге де минип, азык да алып, гече Сявру деген анакъгъа бардылар. Бир хабарда: «Алар анакъгъа яв барып, Абуакар пайгамбарны нече керен гетерип юрюдо» деп бар.

Абдуллагъ деген гишини оьзлеме ёл онгармагъа гъакъгъа тутдулар. Абдуллагъгъа тюелени де берип: «Уч гюнден бизин яныбызгъа гелерсен», – деп, йибердилер. Оьзлер анакъгъа гирип яшындылар. Къурайышлар пайгамбар алайгы ссаламны ёк болганын билгенде, якъ-якъгъа адамлар йиберип, чабышып, изледилер. Бирлери шо Сявруну янында гъызлар гериюп, шо арада бек изледилер. Амма анакъны кырында гъызны тас этип кьойдулар. Шол сагъат Аллагъны къудраты булан анакъны авзуну тюрп янында эки гегюрчюн йымыртгъа кьозлап бала ятдылар, уьст ягъында мияма ав салды. Къурайышлар анакъгъа кьарагъанда, бу ишлени гериюп, «мунда чы гиши болмас» деп хыял этсе де, бирлери: «Анакъгъа кьарагъыз!» – дедилер. Умми деген гиши: «Анакъда нетесиз, анда чы Мугхаммадан да къарт мияма бар. О тувгунчадан берли ав салып турагъан», – деди. Нечик де, буланы тапмай, къурайышлар умут уьзюп гетдилер. Абуакар разияллагу ангу айтгъан: «Шо анакъда мен капирлени аякларынын гередим. Пайгамбаргъа айтдым: «Гъали шуланы бири аяк тююне кьараса, бизин гережек», – деп. Пайгамбар: «Сен не хыял этесен эки гишиге уьчюнчюю Аллагъ болгъан», – деди.

Булар анакъда тургъан чакъы, Абуакарны уланы Абдуррагъман да, аны кьулу Амир де булагъа гече яшыртгъын гелип, аш-суб, тарык затланы гелтирип, къурайышлары хабарларын айтып, танг кватгъынча алдын Маккагъа кьайтып, эртен уьюнде ятгъан гишилер йимик болуп чыгъагъан болгъанлар. Уч гюн битип, баягъы Абдуллагъ тюелени де алып гелди. Уьчев болуп булар ёлгъа чыкъдылар.

Булар ёлда гетип барагъанда, пайгамбар алайгы ссаламны оьлтюрме излейгенлерден Суракъа деген гиши буланы уьстюне гелип оьлтюрме кьарагъанда, атыны аякларынын ертуп, тобукларына етгинче батды. Сонг бу пайгамбардан аман тилеп къутулду. Пайгамбар алайгы ссалам: «Бизин гишиге айтма!» – деди. Бу ёлда ёлукъгъан адамлагъа: «Ёлну боюнда мен кьарамагъан ер къалмады, гъеч бир адам да гермедим», – деп, барын да кьайтарды.

Булар бир авулгъа барып, сатып алмагъа аш излегенде, бир зат да тапмай; бир кьатынгишини арыкъдан оьлме турагъан кьюю болгъан, агъар шол кьююну савмагъа пайгамбар алайгы ссалам изну тилеген. Ол кьатын: «Сав! Савсанг да андан зат чыкъмас!» – деген. Пайгамбар алайгы ссалам, «бисмиллагъ» деп, савгъан: алай кеп сют берип, булар да тойгъан ва авул-

ну халкы да тойгъанлар. Шондан сонг, шол ай даим сют берип шол кьюю кеп заман яшагъан.

Шо ёлда пайгамбар алайгы ссаламны шулай нече мужизалары болду, китап узун бола деп биз язмай кьойдукъ.

Булар Мадинагъа эки сагъатлыкъ ёлда Къубба⁷⁴ деген ерге етдилер. Шонда буланы артындан Али разияллагу ангу да етишди. Къабада бир хыйлы гюнлер токътап, бир мажийид⁷⁵ етдилер. Муслиманлар башлап этген масжид шодур. Мадинахалкыны кёбю шо Къабагъа пайгамбар алайгы ссаламны алдына чыкъдылар. Андан сонг, кеп халк булан Мадинагъа гелип гирдилер. Ансарланы⁷⁶ гъар азбарыны⁷⁷ кьаршысындан юрюген сайын, еслери: «Бизге тюз!» – деп тилей эдилер. Пайгамбар алайгы ссалам: «Къююгуз, бу тую Аллагъ буюргъан ерде токътар», – деп, тизгинин йиберип кьойду. Бир замандан тую, бани-ан-нажжар деген Абдулмуталлибни ана кьардашларыны башчысы Абу-Айюб Халид бину Зайд⁷⁸ деген гишини къапунда токътады. Шонда туюшуп пайгамбар алайгы ссалам кьонакъ болду.

Мадина агълю бу гелмеке бек сююндюлер. Башгъа мугъажирлер де⁷⁹ буланы артындан аста-аста гелип, гелген-гелгенин Мадина халк гъар бирисин бек сыйлап кьонакъ этип, ашына-сувуна ортакъ этип, сакъладылар.

Мадинада Мугхаммад алайгы ссалам, оьз кисесинден, ер алмагъа сююп, оьзюню гъали къабур бар ерни багъасын сорады. Аны еслери: «Шулай тегин беребин, сатып бермейбиз», – десе де, пайгамбар алайгы ссалам сатып туюлесе къабул этмей, Абуакарны акъчасындан он алтынгъа сатып алды. Шонда бир мажийид де, эки уьй де этип, шолга эки кьатыны – Аиша, Савдатны олтуртду. Оьзю оьлген сонг, шол Аишатны уьюнде гёмюлме де гёмюлдо. Къалгъан кьатынларыны уьйлерин сонг, тарык болгъан сайын, етдилер.

Абу-Айюбну уьюнде пайгамбар алайгы ссалам, шо эки уьй битгенче, етти ай турду. Пайгамбар алайгы ссаламны Мадинагъа гелген гюню – итнигюню эди, раби-ул-аввал айда эди. Бусурман тарх шол пайгамбар алайгы ссалам гечген «гъижрат» йылдан башланды. Шону учун, бизин бусурман йылгъа «сана гъижрийя» деп айтыла. Гъали бу йыл бизин тарх 1331-дедир⁸⁰. Алай болгъанда, пайгамбар алайгы ссалам Мадинагъа гечгенли бир минг уч юз отуз бир йыл бола. Мундан алдын арапланы белгили тарихи-гъисабы болмагъан. Паигамбар алайгы ссалам буюруп, «шо Мадинагъа гелген гюнню язгыгъыз» деп, шо йылны «1» деп тарих башлагъанлар. Шондан сонг гъар йыл уьстюне бирни кьошуп тургъанлар бугюнге етгинче. Дагъы да кьыяма гюн болгъунча да туражакълар.

Тек арапланы «пил йыл» деп бир гъисабы болгъан, бир хыйлы вакъти шону булан гъисап этип юрюгенлер. Масала, «пил йылдан мунча йыл алдын эди... пил йылдан мунча йыл артда эди» деп, оьзлени бир уллу ишлерин, тувгъанларын, оьлгенлерин шол гъисап этип де юрюгенлер. Бу пил йыл да арап халкыны барына да эшитилген бир уллу белгили хабар болуп, аны тарих этип юрютген саялы, шо хабарны да язайыкъ.

Гъазирлеген Гь. ОРАЗАЕВ

(Давамы гелеген номерде)

БИЛМЕ ГЕРЕК

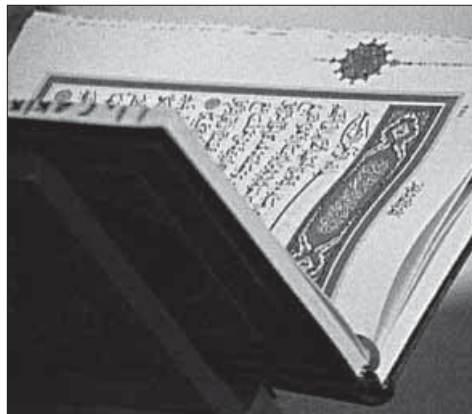
Сайт-афанди аль-Чиркави

Къуръангъа гёре яшама башлайыкъ

Башы алдагъы номерлерде

Шайтанны аздырагъан кюю

Бир азгъан, талгъан шайтан семиргенге, тойгъанына ёлгъа. Семизи азгъанына бу гъалгъа не себепден тарыгъанын сорай. Ол да булай дей: «Мени бир адамгъа бакъдыргъан. Уьйге гирегенде, ашайгъанда ол даим бисмиллагъ дей ва шо саялы мен ону ишлеринде ортакъчылыкъ этип болмайгъаныма гёре бу гъалыма туюшгенмен». О заман семизи булай хабарлай: «Мени де биревге бакъдыргъан. Ол буса чы, бисмиллагъ не зат экенин де билмей ва шо саялы

мен даим ону булан ашайман, ичмен, ону булан бирче уьйге де гиремен, ону булан юхлайман, тураман – демек, бары да ону ишлеринде ортакъчылыкъ этемен. Ону бойнуна да минип, кьайда суйсем шо якъгъа элтмеге де боламан, бир де башгъа туююл эшекни яда атны уьстюне мингендей».

Абу Муслим Хавлани дейген адамны кьаравашы болгъан. Бу кьул кьатын даим ону ашына ув кьоша болгъан, тек шо агъу огъар бир тасир де этмей. Бир гезик кьараваш есине ув кьошагъанына мюкюр бола ва ол оьлмей сав кьалагъанына тамашалыкъ эте. Ол да огъар: «Неге сен магъа агъу бере эдинг?» – деп сорай. Кьараваш: «Сен оьлгенни сюе эдим, неге туююл къарт болгъансан чы», – деп жаваплана. Абу Муслим бу кьулун азат эте ва оьлмейгенини себебин ачыкъ эте: «Ашагъанча, ичгенче мен даим бисмиллагъ деймен, шо саялы ув магъа бир тасир де этмей».

Яратгъаныбыз Къуръан китабында эсгерген Лукъман бир гезик бисмиллагъ деп язылгъан кагъыз гесекни тапгъан болгъан деп хабарлана. Ол шо кагъызны ону уьстюнде язылгъангъа гьюрмет этип ерден гетере ва шо саялы Аллагъ огъар шайлы гъакъыл берген.

Не иш эте буса да бисмиллагъ деп айтмакъны берекети

Бир кьатын болгъан не иш эте буса да, бисмиллагъ деп айтмайлы гиришмейген, ону эри буса экиюзлю (мунапикъ) болгъан. Бу адам кьатыныны бисмиллагъ деп эсгерегенине зиян этмеге ойлаша. Ол кьольвалукъгъа акъча де салып, кьатынгъа сакъламагъа тапшура. Кьатын да явлыкъну жыйып ари тайдыра. Эрен яшыртгъын

ГЪАДИС

Аллагъгъа
дуа этив
де ибадат

акъчасы булангъы шо кьольвалукъну алып, сув кьуюгъа да ташлап, сонг оьзюне явлыкъну гелтирмекни бувара.

Бисмиллагъ деп айтып, кьатын салгъан ерине кьолун узатып, явлыкъгъа хармана. Шо мюгълетде Аллагъ Жабрайыл малайикге кьуюдан акъчаны чыгартып ерине салмагъа буюра ва ол да шол ай эте. Шолалыкъда, кьатын эри айтгъанын этип, акъчаны узатып, ону бек гъайран эте.

Шондан сонг бу адам гьекюнюп, товба этип, Аллагъгъа гъакъ юрекенде кьулдукъ этмеге башлай, неге туююл кьатынгишини берекети ону ювукъ адамларына да тие.

Акьуша юртда Мугхаммат дейген бир уллу вали яшай болгъан. Айтылагъангъа гёре, ол саяхунлардан (даим ёлда турагъан вали) болгъангъа ошай. Бу адам Гелбах юртдагъы Мугхаммат шайхны къабурун ачыкъ этген. Ол оьзюню гъакъында булай айта болгъан. Ону да, иниси Агъматны да гиччи заманында анасы гъар жума гюн о якълардагъы бир берекетли булакъда кириндире болгъан. Бу ана намазын янгыртмай авлетлерин ашатмагъан. Бу кьатын таза илму топлангъан имам аль-Гъазалини «Бидаятуль-хидайя» деген китабын да охуп, шогъар гёре юрюй болгъан. «Мени анам шол ай болгъан саялы, мен де ону берекетин алдым», – деп айта болгъан шо вали.

Булай берекетли ана бисмиллагъ деп айтмайлы бир ишге де гиришмей болгъан. Исламгъа гёре авлетлерин тарбиялама гъар анагъа Аллагъ кемеке этсин! Ва Яратгъаныбыз авлетлеге таза гъакъыл берсин, олар ата-анасыны насигъатларына кьулакъасардай, олагъа гьюрмет ва сый этердей! Амин.

Яратгъаныбыз Аллагъ булай дей (маънасы): «Пайхаммар, бу Къуръан булан Мен Жабрайыл малайикни йибергенмен, ва Мен шону даим кьоруyman шайтанлардан, адамлардан, олар бир зат кьошардан ва тайдырардан, гьукмуланы алышдырардан, ярышгъа чыгъардан, шону ялгъан гьерерден».

Алдагъы китаплар Таврат, Инжил адамлар булан алышынгъан, неге туююл оланы аманлыкъ сакъланыву адамлагъа тапшурулгъан болгъан, Къуръанны сакъланывун буса, Яратгъаныбыз Оьзюне алгъан, адамлагъа инанмай. Дагъы ёгъесе сыйлы Къуръан да оьзге китаплар йимик алышынар эди.

Пайхаммар ﷺ булай деген: «Яратгъаныбыз Аллагъ гъар юз йыллыкъны башында мени уьмметиме динни янгыртар ва тазалар алимини йибере». Бу гъадисден булай гъакъылны да чыгъарма бола: эгер Къуръан адамланы арасында бар тура, Ер юзю динин яшшы билеген, Къуръанны ва адамланы англайгъан, шону гьенгюнден билеген пагъмулу алимлерииз кьалмас.

Яратгъаныбыз Аллагъ, гъадисде де айтылгъандай, Къуръанны гьэню бебейи дей аявлай не заманда да, гъалиги вакъти болгъанча да пагъмулу алимлени тафсирлеринден таба. Эгер Аллагуу таала шо кепде Къуръанны кьорумай эди буса, китапны инкар этегенлер шондан бир гесек де кьоймас эди. Машгур алимлени гъаракаты, берекети саялы (олагъа Аллагъ рази болсун) бугюнлер биз шоланы тафсирлеринден пайдаланып болабыз.

(Давамы гелеген номерде)

68. Яхсайлы Абдурашит Арсланмурзаевни «Мирраж» деген поэмасы Темирханшурода 1909 й. басмадан чыгъарылгъан. (Къара: Мавлет йырланы жыйымы. Жыйгъан Гь. Оразаев. Магъачкъала, 2005-й. с. 140-149).

69. Рагъат, паракат.

70. Итти

71. Вагъйу – билдирив, ачыкъ этив, тошюндюрюв.

72. Гъижрат этмек – бир ерден оьзге ерге гечюп барыу.

73. Сыйлы Къуръанны «Я-син» деген бёлюгюнден бир аят: сура 36, аят 8 (9).

74. Сонг бу ерни аты эсги китапта «Къаба» деп эсгериле.

75. Мажийид, масжид – межит.

76. (М. Къазанбиевни баянлыкъы): Ансар – маънасы: «кьемекилер» деген сёздюр. Мадина агълюлер башлап муслиман болуп, уьстюне гелген пайгъ-

амбар ва асгъапланы сакъламакъ саялы, олагъа «ансар» деп айтыла.

77. Абзарыны.

78. (М. Къазанбиевни баянлыкъы): Пайгамбар алайгы ссаламдан сонг, Истанбулга кьазаватгъа гелип, анда шагъид болгъан гишидир. Истанбулда «Айюб ал-Ансари» деп айтылагъан – шону зияратыдыр.

79. (М. Къазанбиевни баянлыкъы): Мугъажир – маънасы: «гечгенлер» деген сёздюр. Дин учун Маккадан башгъа ерге гечюп баргъанлагъа «мугъажир» деп айтыла.

80. Мунда М. Къазанбиев оьзюню «Нюрлю таварих» деген китабын язип онгаргъан яда басмадан чыгъартгъан йылын гъижрат (бусурман тарх) булан гьёрсетип айта. Бу 1331-нчи йыл, христиан тархгъа гёре гъисап этгенде, 1912-нчи йылны лап акърына ва 1913-нчю йылгъа тюз геле.

МОБИЛЬНЫЙ БАЙЛАВЛУКЪ

– Ратибат намазны негетин нечик айтыла?

– «Мен негет этдим пеленче намазны алдында (артында) эки ракаат ратибат намаз кыылмагъа, суннет», – деп этиле.

– Сюегенлер айрылганда, олар къошулсун деп гъайкел такъмагъа яраймы?

– Бусурман адамгъа Аллагъ себеблени тутсун деп буюра. Шо саялы гъайкел де тагъып паракат турмай не учун айрылганны билип, ярашдырма къаст этмеге тарыкъ.

– Ораза тутагъанны негетин нечик этме тарыкъ?

– «Мен негет этдим бу йылгъы рамазан айны оразасын тутмагъа тангала Аллагъ учун фарз, Аллагъу Акбар», – деп айта.

– Намаз жувунаганда охуйгъан затланы къумукъча ва орусча охума яраймы?

– Ярай, тек арапча охулгъаны къыйматлы санала, айрокъда маънасын тюз англай буса.

– Алда мен урлай эдим. Гъали буса тюз ёлгъа тюшгенмен, намаз да кыламан. Этген гюнагъларыма гъёкюнюп, урлагъанларымны къайтарма сюемен, тек уялагъан саялы не этегенимни билмеймен.

– Тюз ёлгъа тюшюп, этген ишлергизге гёкюнген, товба этгенинг бек яхшы. Энни урлагъанынгны къайтарма гюч тап, неге тюгюл ахыратда шоланы къайтарып болмассан ва адамланы алдындагъы борчланы (шоланы арасында урлангъанны да) бу дюнъяда къайтарып тайдырма герек.

– Къызыгъа шарвар гийсе гюнагъмы?

– Тиштайпа эргишини опурагъын гийип, эргишиге ошама къарай буса, шо кепде эргиши къатынгышини опурагъын гийип, къатынгышиге ошама къарай буса, гюнагъ санала. Амма, тиштайпа сувукъ заманда, исси болмакъ учун гёлегини ичинде яда уюнде эрини алдында шарвар гийген булан бир зат да болмай.

– Къайнанам магъа даим яман адамсан деп бетлей. Шолай этмеге яраймы дагъы?

– Агълюде татывлукъ болдурма къарап яшама тарыкъ. Шо къайнанагъа йымышакълыкъ, илиякълыкъ, гелишип янашамагъа ёрайбыз ва шону юрегине сюев гыслени болдурмакъ деп Аллагъгъа тилегиз.

– Мени атым Юлдуз. Шо бусурман атымы?

– Биз сагъа шо бусурман деп саналагъан къумукъланы аты десек таманлыкъ этерми? Гъакъкъатда арап ат тюгюл.

Аявлу охувчулар, бу рубрикабызгъа SMS-лер геле.

Тюнде шоланы беребиз. Гележекде де шу номерге язмагъа боласыз: 8928 680-55-01

– Эргишиге яшыртгъын гевин къыйма яраймы къысырны разилиги булан?

– Ярай, тек валисини де разилиги тарыкъ.

– Ванга дейген палчы 2012-нчи йылда бусурманланы ва хачперслени арасында дав болажакъ дегенин охугъан эдим. Гертиден де шолай болса, къоркъунчукъ тува, тек шолай адамлагъа инанма сама яраймы?

– Сигъручулагъа, пал салагъанлагъа олар не Айта деп инанма да ярамай, тынглама да тюшмей. Шолардан арек турма тарыкъ ва бирт де оланы устюне бармагъа ярамай, шолагъа юрюмек ва инанмакъ уллу гюнагълардан-дыр.

– Биревлер устазны къолун оьпсе, ширкге санала дей. Шо тюзю?

– Бирдокъда. Устазны къолун оьпмек, огъар сыртын гёрсетмек ва озге эдеплени сакъламакъ бусурман гишини тарбиясын, саламатлыгъын гёрсете. Шо кепде озге абурлу адамланы, алимлини, ата-ананы къолун оьпмек – яхшы мердеш. Шо эдеплер Пайхаммарны * ва ону асгъабаларыны яшавундан алынган.

– Мен тюшюмде намаз этип гёрген эдим. Шо не деп айта?

– Намаз кыылмай бусагъыз – башлагъыз, намаз кыыла бусагъыз – ибадатыгъызны камиллешдирме къасткъылыгъыз.

– Ораза тутагъанда тюкюрюклени ютагъа яраймы?

– Авзундагъы тюкюрюкню ичине ютган булан ораза бузулмай.

– Наколкасы бар адамны намаз жувунмагъы саналаны?

– Наколка бар деп намаз жувунмай ва намаз кыылмай къойма бир де ярамас. Демек, наколканы тайдырып бола буса тайдырма герек.

– Миллет учун эки сюегенин айырма яраймы?

– Миллет учун биревню де айырма ярамай, тек сюегенлер де шарият къайдадан чыкъма, ёлугуп айланма герекмей. Сюегенлер къошулма сюе буса, динибиз талап этеген ёлну танглама гереклер.

– Бусурман адам анасына «мама» деп айтса, гюнагъны?

– Тюгюл, ол айтагъанлыкъда не гюнагъ болсун, кабирлеге ошамакъгъа къасты ёкъ буса?!

– Танавунг гелген кюнюн ушатмай бусанг, операция этмеге яраймы?

– Ярамай. Аллагъ берген сыпатгъа рази болуп, шюкюрлюк этмеге герек. Амма авруп буса да, хатаргъа тюшюп буса да, бир еригиз эрши болган буса, савлукъгъа зиян тийген буса, яраланган буса, операция этдирмеге ярай.

– Абортну нече жума болгъанча этмеге ярай?

– Абортну этмеге ярамай. Янгыз ананы савлугъуна зарал тийме бола деген заманда этилмеге яратыла. Эгер этмесе ярамай деп тутган бусагъыз, тююрге уч ай битгенче (огъар жан гирген вакъти деп санала) этмеге бола...

– Эрим аш саялы мени булан даим эрише, къавгъалай. Гиччи яшларыма къарайган саялы ашны тюрюлюксюн, гъар заман ол сюегенин этип болмай къаламан, ол да шону ушатмай. Не этсем яхшы?

– Булай эренге сабур-саламат кюнде терслигин англамагъа яхшы. Уьлгю гысапда аявлу Пайхаммарыбызны ашайган кююн, ашгъа янашагъан кююн билдирме яхшы.

Масала, Расулулагъ бир де аш сайламагъан, ушатгъанын ашагъан, ушатмагъанын сёз де айтмай къоя болган. Ол бир заманда да къарнын тойдуруп ашамагъан, ач болмай туруп теп-

сиге де олтурмагъан. Тепсиде кёп тюрюлюк ашлар болагъанда эки тюрюлюкден артыгъын къолламагъан.

– Мени авруйган сакъат яшым бар. Шолай авлетге бакъган саялы, женнет агълю бола дегени тюзю?

– Рагъму этегенлеге Аллагъ да рагъму эте, тек сени устюнге Аллагъ салган башгъа борчларынгни да тюзлеме тарыкъсан ва авруйгъанны гъайын этип, ону разилигин къазанма тарыкъ, огъар Аллагъ учун языкъсынма герек. Къалган зат Яратгъаныбызны ихтиярында, ону рагъмулугъундан умут узме де ярамай.

– Юхлайганда бойлукъну тюбюне яхшы тюшлер гёрюнсюн ва басдырыкъ басмасын деп Къуръан китапны салма яраймы?

– Инг башлап Къуръанны устюне бир зат да салынма ярамайгъанны билигиз. Сонг да яман тюшлер гёрюнмесин, басдырыкъ басмасын учун тийишли дуалар охумагъа бола.

– Намазда имам болма нечик гиши бола?

– Намазда къайсы бусурман гиши де имам болма бола, тек арасындан артыкъ билими бар, яхшы хасиятлы, Къуръан калиманы тюз охуйгъанын (тажвидни сакълайган), чагъы кёп гиччи де тюгюл, атив тавушу булангысын сайласа яхшы.

– Уланы атасына имам болуп боламы?

– Бола, мунда эрши яда эдепге кыйышмайгъанлыкъ ёкъ, устевюне алдагъы жавапда айтылган кюнде, уланы атасындан эсе шо шартлагъа артыкъ гелише буса.

СОРАВ-ЖАВАП

– Нечакъы каст этсем де ялган айтмайлы болмаман. Шо не булан байлавлу ва не этеим?

– Къастыгъызны узатмагъа герек. Алимлер айтагъан кюнде, масхара гысапда да ялган айтмагъа ярамай, неге тюгюл шо мердешге айланып, ялганчы болуп къалма бола.

– Жамият намазгъа гечикгенде, намаз кылып битген сонг азкарланы имамны арты булан яда башындан тутуп, айрыча охума тюшмени?

– Жамият намазгъа гечикген адам башлап ракаатларын кылып битмеге герек, сонг азкарланы охуйганда имамгъа гереде, айрыча озю де охумагъа бола. Айрыча гъар ким ичинден охуй, айланадагъылар эшитмейген кюнде. Имам буса азкарланы эшитилген кюнде охуй, озгелер нени охуйгъанны эшитсин ва билмейгенлер гёнгюнден уйрене турсун учун.

РУЗНАМА

ОКТЯБРЬ (ШАВВАЛЬ)

дни	утрен.	восх.	обеденный	послед.обед.	вечерний.	ночной
1	5.07	6.44	12.39	15.56	18.36	20.00
2	5.08	6.45	12.38	15.54	18.34	19.58
4	5.11	6.47	12.37	15.51	18.30	19.54
6	5.13	6.50	12.37	15.49	18.26	19.51
8	5.16	6.52	12.36	15.47	18.23	19.47
10	5.18	6.55	12.35	15.44	18.19	19.43
12	5.20	6.57	12.35	15.41	18.15	19.40
14	5.22	6.59	12.35	15.39	18.13	19.38
16	5.25	7.01	12.34	15.37	18.09	19.35
18	5.27	7.03	12.34	15.34	18.06	19.31
20	5.29	7.06	12.34	15.32	18.03	19.28
22	5.31	7.08	12.3	15.30	18.00	19.25
24	5.33	7.11	12.33	15.28	17.57	19.22
26	4.35	6.13	11.33	14.26	16.55	18.20
28	4.37	6.15	11.33	14.24	16.52	18.18
30	4.39	6.18	11.33	14.22	16.50	18.16

Учредитель
Благотворительный фонд «Путь». Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана

Редакционный совет
Председатель редакционного совета муфтий РД
Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ
Мухаммадханафи-хаджи ГАМЗАТОВ

Редактор
Азиз МИЧИГИШЕВ
Компьютерная группа
Асият ХАНОВА
Ахмед МАГОМЕДОВ
Гульнара АБДУЛАЕВА

Менеджер
Мухаммад ХИРИЯСУЛАЕВ

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору за соблюдением законодательства в сфере массовых коммуникаций и охране культурного наследия по ЮФО (г. Ростов-на-Дону).

Свидетельство о регистрации
П/И № ФС 10-6401 от 15 декабря 2006 г.

Индекс 51325

При перепечатке ссылка обязательна.

Набрано и сверстано на компьютерной базе газеты «Ас-Салам».

Отпечатано в ООО «Дом печати» по адресу: пр-т Акушинского, 20.

Заказ № _____

Сдано в печать 22 сентября 2008 г. Тираж 3700 экз.

Адрес редакции

367015, РД, г. Махачкала, ул. М. Ярагского, 128.

Тел.: (8722) 61-00-64.

По вопросам подписки и доставки обращаться по телефонам:

по Республике Дагестан — 8-888-699-28-24

по г. Махачкале — (8722) 914-222.

E-mail: info@assalam.ru;
www.assalam.ru